

ULUSLARARASI BEDİÜZZAMAN SEMPOZYUMU-III

**20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve
Bediüzzaman Said Nursî**

İlmi Heyet

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. İbrahim Canan,
Prof. Dr. Suat Yıldırım, Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Prof. Dr. Faris Kaya

Yayına Hazırlayan

Mehmet Paksu

Tercümeleler

Arapça

Veli Sırım, Abdülaziz Hatip, Kenan Demirtaş

İngilizce

Metin Karabaşoğlu

Almanca

Nuriye Uşşak

Dizgi

Nesil Basım Yayın

551 32 25

Baskı, Cilt:

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

ISBN 975-408-271-5

©

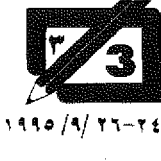
Bu eserin yayın hakkı Nesil Basım Yayın A.Ş.'ye aittir.

◆

Sanayi Cad. Bilge Sk.No: 2

Yenibsona / İSTANBUL

Tel: (0212) 551 32 25 pbx

ULUSLARARASI BEDIUZZAMAN SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON BEDIUZZAMAN

24-26 September 1995 İstanbul - TURKEY

RİSALE-İ NUR'DA TEFEKKÜR ÜSLÛBU

ÜMİT ŞİMŞEK*

Risale-i Nur nedir?

Risale-i Nur Külliyyatı, gerek içine aldığı konular, gerekse bu konuları ele alış üslûbu itibarıyla çeşitli şekillerde tarif ve tavsif edilegelmiştir. En yaygın şekliyle, Risale-i Nur, "Kur'an tefsiri" olarak anılagelmektedir ve külliyyatın çeşitli yerlerinde, Müellifinbu yolda beyanları vardır.¹ Yine Müellifin kendi ifadelerinde, Risale-i Nur bir "ilm-i kelâm eseri" olarak vasıflandırılmaktadır.² Diğer yandan, Müellifin bu yönde bir beyanı olmamakla birlikte, Risale-i Nur'u tasavvufla ilgili gösterenler, yahut birtakım siyasî mecrâlara çekmek isteyenler de, çok sık olmasa bile zaman zaman görülmektedir.

Bir bütün olarak ele alındığında, Risale-i Nur'u tek bir disiplin içine yerleştirmek gerçekten zordur. Eğer Risale-i Nur bir Kur'an tefsiri olarak anılacaksa, *İşârâtü'l-İcâz* hariç tutulmak kaydıyla, gerek metod, gerek muhteva, gerek tasnif ve gerekse üslûp itibarıyla kendisine has özellikler taşıyan bir tefsir olarak ele alınmalıdır. Me-

*ÜMİT ŞİMŞEK (Araştırmacı-Yazar)

1950 yılında İstanbul'da doğdu. Genç yaşta basın-yayın hayatına atıldı. 1967 yılından itibaren çeşitli gazete ve dergilerde çalışmaya başladı. Kuruluşundan itibaren *Yeni Asya* ve *Yeni Nesil* Gazetelerinde çalıştı. 1979 yılında, ilim ve iman kaynaştırıcı eserler konusunda bir çıkarılan "İlim-Teknik Serisi"ni hazırlayan Yeni Asya Araştırma Merkezi'nin kurulmasında aktif rol aldı ve genel koordinatörlüğünü üstlendi.

Yayınlanmış eserleri:

Atom, Big Bang - Kâinatın Doğuşu, Bir Arının Hatıra Defteri, Araştırma Teknikleri, Uzay, Gezegenler, Madde ve Enerji, Dünya, Kur'an'ımızı Öğrenelim, Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı meâli (Heyet), Seytanî Münazara, Risale-i Nur Işığında Cevşen Meâli, Varlıklardan Allah'a.

¹ *Risale-i Nur Külliyyatı* (2 cilt), İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1994-1995., s. 522, 831, 883, 911, 932, 1598.

² A.g.e., 1524, 1658, 1715.

selâ, bahislerin başlarında bulunan âyetler, herhangi bir tefsirden bekleneceği şekilde takip eden bahiste açıklanmaktan ziyade, bu bahislerde, söz konusu âyetin açtığı ufukta bir ilim ve tefekkür gezisi yapılmaktadır. Bu gezi içinde ele alınan konular, ekseriyet itibarıyla ilm-i kelâmın sınırları içindedir. Fakat burada da klâsik kelâm kitaplarının tasnifi değil, yine Risale-i Nur'un kendisine has bir yol takip edilmektedir. Belki de, Risale-i Nur'u, hem tefsir, hem de kelâm özelliklerini bir arada taşıyan bir tarifle anmak daha geçerli olacaktır. Ancak bundan önce, Risale-i Nur'un kendisine has üslûbu ve bu üslûba temel teşkil eden esaslar üzerinde durmak gerekir.

Risale-i Nur'un esasları

Bediüzzaman Said Nursî, Risale-i Nur'un dört esas üzerine bina edildiğini belirtir ve bunları (1) acz, (2) fakr, (3) şefkat ve (4) tefekkür olarak sıralar.³ Bunlardan acz ve fakr, yani kişinin Kâinat Yaratıcısı karşısında mutlak bir âcizlik ve ihtiyaç içinde olduğunu bilme hali, Risale-i Nur'un enfüsî tefekküre dair bahislerinde çeşitli yönlerden incelendiği için, bu iki esası da yine tefekküre irca etmek herhalde yanlış olmayacaktır. Şefkat esası ise, eserlerde açıklanan hakikatleri, yani, Risale-i Nur tefekkürünün meyvelerini başka insanlara ulaştırmayı hayat gayesi olarak benimsemek gibi bir neticeyi vermektedir.⁴

Diğer üç esasın durumu böylece tesbit edildikten sonra, geriye kalan dördüncü esas, yani tefekkür, Risale-i Nur'un en önemli esası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu esas, aynı zamanda, Bediüzzaman'ın hayatını şekillendiren en önemli özelliktir. Risale-i Nur tefekkürü, daha gençlik çağlarından itibaren Müellifin zihninde yeşermeye başlamış, orta yaş döneminde olgunlaşarak, Risale-i Nur'un önemli bir bölümünü bir çekirdek halinde içinde barındıran *Mesnevî-i Nuriye* adlı son derece yoğun bir tefekkür silsilesini netice vermiştir ki, bu devre, Eski Said'in Yeni Said'e dönüştüğü devredir.⁵ Bu tefekkür, artık Bediüzzaman'ın bütün hayatını bütün safhalarıyla şekillendirecek ve zaman içinde gelişip genişleyerek Risale-i Nur Külliyyatı ile Risale-i Nur hizmetini ortaya çıkaracaktır.

Risale-i Nur'da tefekkür

Bediüzzaman'ın gözünde, bütün varlık âlemi bir tefekkür levhasıdır. Şuur sahibi varlıkların yaratılışından maksat da, tefekkür vazifesinin yerine getirilmesidir. Âlemi iki daire ve iki levha şeklinde mütalâa eden Bediüzzaman, bunları şu şekilde sıralar:

"Biri, gayet muhteşem, muntazam bir daire-i rububiyet ve gayet musannâ, murassâ bir levha-i san'at. Diğeri, gayet münevver, müzehher bir daire-i ubudiyet ve gayet vâsi, câmi bir levha-i tefekkür ve istihsan ve teşekkür ve iman."⁶

Bu levhalardan san'at levhası, yani rububiyet dairesinin izhar ettiği nihayetsiz tezyinat, buna paralel olarak, nihayetsiz bir tefekkür vazifesini gerektirmektedir ki, sadece insan ve cinlerin değil, sayısız melek cinslerinin ve ruhanî varlıkların yaratılışı

³ A.g.e., 210-211,

⁴ A.g.e., 689, 690, 1413, 1708.

⁵ A.g.e., 1658

⁶ A.g.e., 90, 1288.

da bu sırdan ileri gelmektedir.⁷ Ancak bütün varlıklar arasında, sahip olduğu kabiliyetler itibarıyla insanın misilsiz bir yeri vardır. Çünkü tefekkürün gayesi, eserdeki harikulâdelikleri müşahede etmek, onları tek tek tartmak, bu eserlerden Saniin cemaline, kemaline, azametine, celâline ve sair kudsi sıfatlarına intikal ederek Onu tanımak, Ona hayranlık ve muhabbet duymak ve Onun huzuruna çıkıp iltifatına mazhar olmaya bir iştihak duymaktır.⁸ "Bu vazifeyi ifa edecek, insandır. Çünkü insan, gerçi cahil, zulmetli birşeydir, ama öyle bir istidadı vardır ki, âleme bir enmuzeç ve bir nümune olmaya liyakati vardır. Hem o insanda öyle bir emanet vedia bırakılmıştır ki, onunla gizli defineyi bulur, açar. Hem o insandaki kuvvetler tahdit edilmeyerek mutlak bırakılmıştır. Buna binaen, küllî bir nevi şuur sahibi olur ki, Sultan-ı Ezelin azamet ve haşmetinin şaşasını idrak ediyor."⁹

"İnsanda vedia bırakılan emaneti," Bediüzzaman, eserlerinin başka yerlerinde "ene" olarak açıklar ve insanın bu emanet vasıtasıyla Yaraticısının sıfat ve şunatını anlayabildiğini söyler.¹⁰ Yine bu emanet, insanın meleklerle üstün kılınmasını netice vermiştir.¹¹ Diğer yandan, "Rahmâniyetin cilveleriyle nimetlenen"¹² bir nefis, meleklerle üstünlük sebebidir.¹³ "Hususan nızıktaki zevk cihetiyle [insan] pek çok Esmâ-i Hüsnâyı anlar. Halbuki melekler onları o zevkle bilemezler."¹⁴

İşte, diğer bütün yaratıklardan üstün kabiliyetlerle donatılmış olarak bu âleme gönderilen insan, âdetâ bir sanatkârın güzide eserleriyle donatılmış bir sergiye çağırılan seçkin bir davetli gibi, kâinatı baştan başa fikren dolaşacak, karşısındaki her eseri inceleyecek, ondaki sanat inceliklerini çözecek, bütün varlıkların tek tek ve hep beraber şahitliklerini dinleyecek, onların ibadet ve tesbihatlarını anlayacak ve tıpkı birliği adına tekmil veren bir komutan gibi, kendisine teshir edilmiş varlıkların ibadet ve tahiyatlarını, onlar adına dergâh-ı lâhiye takdim edecektir. Bütün bunlar, ancak yoğun ve sürekli bir tefekkür faaliyetinin sonunda gerçekleşecek işlerdir.¹⁵ İnsanlar ve cinlerin, ancak Allah'a ibadet etmek gibi bir gaye için yaratıldıkları, âyet-i kerimede beyan edilmiştir.¹⁶ Ancak bu ibadet, ruhsuz ve şekilden ibaret bir merasim değildir; kendisine kulluk edileni tanımak suretiyle Ona iman etmeyi, Onun marifetini ve bu marifet içindeki nihayetsiz muhabbeti gerektirmekte ve yaratılışın en yüce gayesi olarak önümüze koymaktadır.¹⁷ Risale-i Nur, en önemli esası olan tefekkür yoluyla bu neticeye varmak ister. Bu tefekkürün sonucu, sadece Allah'ın varlık ve birliğini teslim eden teorik bir bilgi derecesinde kalmaz, insan hayatının bütün safhalarına nüfuz eden bir "huzuru," yani, Allah'ın varlık ve birliğini

⁷ A.g.e., 225.

⁸ A.g.e., 47-48, 141-142, 1342-1343.

⁹ A.g.e., 1343.

¹⁰ A.g.e., 241, 316, 1738.

¹¹ A.g.e., 98.

¹² A.g.e., 758.

¹³ A.g.e., 156.

¹⁴ A.g.e., 825.

¹⁵ A.g.e., 45-48, 141-142, 892.

¹⁶ Zâriyât Sûresi, 51:56.

¹⁷ Risale-i Nur Külliyyatı, 448, 895.

ve esmâ ve sıfatını her yerde, herşeyde, her hadisede bulmayı, bilmeyi, hissetmeyi ve bu şuur içinde yaşamayı hedef alır:

"[Risale-i Nur'un tefekkür yolu] mevcudatı kendileri hesabına hizmetten azle-
derek Fâtr-ı Zülcelâl hesabına istihdam edip Esmâ-i Hüsnâsının mazhariyet ve
aynadarlık vazifesinde istimal ederek, mânâ-yı harfi nazarıyla onlara bakıp, mutlak
gafletten kurtulup huzur-u daimîye girmektir, herşeyde Cenab-ı Hakka bir yol
bulmaktır."¹⁸

Bir başka yerde ise, Bediüzzaman, bu nevi huzurun tahkikî iman kuvvetiyle ve marifetullahî netice veren masnuattaki imanî tefekkürle kazanılacağını belirtir.¹⁹

Tefekkür neveleri

Tefekkürde takip edilen metodlar itibarıyla Risale-i Nur, bir hayli zengin bir repertuarı önümüze sermektedir. Çünkü kâinat bir büyük kitap ve bir muhteşem sanat sergisi gibi yazılmış ve düzenlenmiştir; bu kitabı okumanın ve bu sergideki eserleri incelemenin birçok yolu vardır. Ancak bu konu, ayrı ve ayrıntılı bir inceleme konusu teşkil ettiğinden, burada sadece Risale-i Nur'un tefekkür üslûbuna ışık tutacak bir tasnife temas etmekle yetineceğiz.

Risale-i Nur tefekkürü, (1) âfâkî, (2) enfûsî olmak üzere iki esas üzerinde hareket eder. Bunlardan birincisinde icmal, ikincisinde tafsil esas tutulmuştur.²⁰

Âfâkî tefekkür

Kâinattan Yaraticısını soran bir gezginin gözlemlerini içine alan *Âyetü'l-Kübrâ*, Risale-i Nur'daki âfâkî tefekkürün zengin örnekleriyle doludur.²¹ Bu risalede kâinat, bütün varlıklarıyla, görünen ve görünmeyen âlemleriyle incelenmekte ve Kâinat Yaraticısının varlık ve birliğine dair şahitliği, otuz üç ayrı mertebede dile getirilmektedir. Eserin birinci bölümünde vücub-u vücudun ispatı birinci plânda, tevhid konusu buna tâbi durumdadır. İkinci bölüm ise, kâinatı bir bütün olarak çeşitli açılardan ele alır ve tevhid konusuna ağırlık verir. *Âyetü'l-Kübrâ*'da geniş bir ölçekte takip edilen bu usul, Risale-i Nur'un genel yaklaşımını temsil etmektedir. Bu usulü, "bir varlıkta veya bir hadisede gözlenen bir durumu, kâinattaki benzerleriyle birlikte dikkate almak ve hadiseye kâinat kadar geniş bir bakış açısından yaklaşmak" şeklinde özetleyebiliriz. Âfâkî tefekkürdeki "icmal" ile kastedilen de bu olsa gerektir. Böylelikle, kesret dairelerinin fikri dağıtması önlenmekte ve kâinatta gözlediğimiz her bir varlık yahut her bir hadise, âdetâ kâinat kuvvetinde bir marifetullah burhanı yahut huzur vesilesi haline gelmektedir.

Bu hakikati, Bediüzzaman, İkinci Şuanın başında, "Tevhid ve vahdette cemal-i İlâhî ve kemal-i Rabbanî tezahür eder" ifadesiyle dile getirmekte ve bunun örneklerini sıralamaktadır. Meselâ, bir hastanın şifa bulması, tek başına ele alındığı takdirde ilâçlar gibi bazı sebeplerle açıklanabilir. Fakat aynı anda dünyanın bütün şifa bulan hastaları birden düşünüldüğünde, hattâ daha da geniş bir bakış açısıyla geçmiş

¹⁸ A.g.e., 212.

¹⁹ A.g.e., 670.

²⁰ A.g.e., 1338.

²¹ A.g.e., 898-930.

ve gelecekteki bütün şifa verme fiilleri birden göz önüne alındığında, yeryüzü bir hastahane şeklinde belirecek ve maddî ve manevî bütün dertlerin dermanını ihسان eden bir Şifa Vericinin varlığı ve şefkati kuvvetli bir şekilde hissedilecektir.²²

Bediüzzaman, Dördüncü Şuada da aynı yolu takip eder ve yeryüzünü âdetâ bir küçük bahçe gibi hayalin önüne getirir. Ve bu bahçede bütün yavruların birden anne sütüyle beslenmelerinde rahîmiyetin güzelliğini, bütün canlıların birden rızıklandırılmalarında Rahmâniyetin güzelliğini, bütün varlıkların birden hikmetli bir şekilde yaratılışlarında hakîmiyetin güzelliğini, bütün varlıkların yaratılışlarında hükmeden tenasüpte adaletin güzelliğini, bütün varlıkların hayatlarını koruyup devam ettirecek cihazlarla donatılmış olarak yaratılışlarında hafziyetin güzelliğini, bütün canlıların birden kendilerine lâyık ikramlara mazhar oluşunda kerîmiyetin güzelliğini seyreder.²³ Gerçi bunlar "hayalî bir gözle" görülen manzaralardır; ancak hayal değil, hakikatin ta kendisidir. Çünkü anlatılanlar, etrafımızda her an cereyan eden hadiselerdir—biz görsek de, görmesek de. Ne var ki, organik gözler bu manzarayı kuşatmakta yetersiz kaldığı için, tablonun geri kalan kısmı, ancak hayalgücünün yardımıyla ve tefekkür vasıtasıyla tamamlanabilmektedir.

Bu bakış açısı yakalandıktan sonra, bir eserde bütün eserler, bir fiilde bütün fiiller, bir isimde bütün isimler görülür. Ve bir varlıkta bir ismin tecellisinin müşahadesi, kâinatta tecellî eden bütün isimlerin Müsemmasına fikri intikal ettirir.²⁴ Bundan sonra tek bir varlık, hattâ tek bir zerre dahi bütün kâinatın fonksiyonunu görebilir. Çünkü o zerre, tek başına, Cenab-ı Hakki zâtiyla ve sıfatlarıyla ispat etmekte ve tanıtmaktadır.²⁵

Kâinat bütün varlıklarıyla birlikte bir marifetullah vesilesi haline geldiğinde, tev-hîdi bulmak ve huzuru kazanmak için kesret dairelerini terk etmek gibi bir ihtiyaç da hasıl olmaz. Bilâkis, kesret dairelerinin terkiyle kaçırılan bir fırsat, Risale-i Nur'un tefekküründe, önemli bir hizmeti yerine getirmektedir:

"[Risale-i Nur] kâinatı baştan başa aynalar hükmünde tecelliyat-ı esmâya mahariyetlerini öyle gösteriyor ki, gafletin imkânı olmuyor. Hiçbir şey huzura mani olmuyor. Ehl-i tarikat ve hakikat gibi huzur-u daimî kazanmak için kâinatı ya nef-yetmek veya unutmak [vahdet-i vücud ve vahdet-i şuhud], daha hatıra getirmek değil, belki kâinat kadar geniş bir mertebeye huzuru kazandırdığını ve geniş ve küllî ve daimî ve kâinat vüs'atinde bir ubudiyet dairesini açtığını gördüm."²⁶

Enfüsî tefekkür

Benzer bir durum, enfüsî tefekkürde de bahis konusudur. Enaniyet ve nefis gibi, genellikle manevî gelişmenin engelleri olarak görülen unsurlar, Risale-i Nur'da marifetullahın en önemli araçları olarak karşımıza çıkar. Bir defa, benlik duygusunun bu konuda yerine getirdiği fonksiyonu başka hiçbir şeyle telâfi etmek mümkün değildir. Çünkü tanımakla mükellef olduğumuz Yaratıcının sıfatları mutlak, sınırsız ve

²² A.g.e., 848-849.

²³ A.g.e., 881.

²⁴ A.g.e., 504-505.

²⁵ A.g.e., 1837.

²⁶ A.g.e., 1660.

benzersizdir. Eğer ene'nin "Ben nasıl bu evi yaptıysam Allahı da kâinatı yaptı" şeklindeki ilkel bir kıyasla başlayıp, git gide mücerret düşüncenin en yüksek mertebelerine kadar varan bir silsileyle sonuçlanan benzetmeleri olmasa, kudreti herşeyi kuşatan ve dilediğini dilediği gibi yapan bir Yaraticının ne sıfatları, ne de eserleri ve tecellileri hakkında bir tefekkür imkânımız kalmazdı.²⁷ Nitekim Kur'an ve hadis de Kâinat Yaraticısının sıfat ve şuanatını bize bu yolla tanıtır. Meselâ âyet-i kerimde, Allah'ın şirke müsaade etmeyişi, "kendi nefsimizden bir örnek verilme" suretiyle ve "Siz kendi kölelerinizin malınızda size ortak ve sizinle eşit olmasına razı olursunuz?" şeklinde bir benzetme ile anlatılmaktadır.²⁸ Burada, hakimiyetin rakip kabul etmeyişi, insanın zahiri ve nisbi malikiyet ve hakimiyetinden örnek verilme suretiyle dile getirilmiştir. Hadiste de, bir günahkârın tevbe edişinden Allah'ın duyduğu sevinç, çölde bütün varlığını kaybeden ve hayattan ümidini kesen bir adamın, uyuyup da uyandığı zaman kaybettiği herşeyi devesiyle beraber başucunda bulduğu andaki sevinciyle anlatılmıştır.²⁹

Enaniyet gibi, nefis de, insanın elinde önemli bir marifetullah vesilesidir; hattâ, yukarıda da gördüğümüz gibi, mazhar olduğu tecelliyat itibarıyla, meleklerle bir rüçhaniyet sebebidir. Bediüzzaman bu konuda Sahabenin yaşayış tarzını kendisine örnek alır ve nefsi öldürmek veya tesirsiz hale getirmek yerine, kalbin kumandasında bir asker olarak istihdam etmek ve kendisine mahsus ibadetine sevk etmek yolunu seçer.³⁰

İnsanın tıpkı diğer varlıklar gibi lâhî isimlere bir ayna teşkil etmesi ve noksan sıfatlarıyla Yaraticının münezzehten sıfatlarına aynadarlık etmesi gibi iki özelliği daha bu hususlara eklendiğinde, enfûsî tefekkürün üç cephesi açıklığa kavuşur.³¹ Nitekim acz ve fakr esasları, insanın noksan sıfatları olarak Risale-i Nur tefekkürünün temelini oluşturmaktadır. Ve bu esaslar, enaniyet ve nefis cihetinden gelebilecek tehlikelere karşı bir sigorta fonksiyonunu görmektedir:

"Evet, şu tarik daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâle verir. . . Hem şu tarik daha eslemidir. Çünkü nefsin şatahat ve bâlâpervâzâne dâvâları bulunmaz. Çünkü acz ve fakr ve kusur-dan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin."³²

Bediüzzaman, enfûsî tefekkürde tafsil tarafı olduğu gibi, bu yolun âfâkî tefekküre nisbetle çok daha kesin ve kestirme bir yol olduğu görüşündedir. Hattâ, âfâkî tefekkürde varılan neticenin kesinliğini ilmelyakîn mertebesi ile tarif ederken, enfûsî tefekkürde hakalyakîn mertebesinde söz etmektedir. Nitekim, bir âfâkî tefekkür âbidesi teşkil eden *Âyetü'l-Kübrâ*'nın Arapça bir özeti mahiyetindeki Hülâsatü'l-Hülâsa'ya, daha sonra "mahiyet-i insaniyenin şهادeti" ile ilgili bir bölüm ilâve eden Müellif, Emirdağ mektuplarından birinde, bu ilâvenin gerekçesini şu şekilde açıklar:

²⁷ A.g.e., 241 v.d.

²⁸ Rum Sûresi, 30:28.

²⁹ *Buhârî*, Daavat:3; *Müslim*, Tevbe:3; *Tirmizî*, Daavat:98.

³⁰ A.g.e., 220.

³¹ A.g.e., 315-316, 826.

³² A.g.e., 212.

“Evet, ben Hülâsatü'l-Hülâsa'yı okuduğum zaman, koca kâinat, nazarımda bir halka-i zikir oluyor. Fakat her nev'in lisanı çok geniş olmasından, fikir yoluyla sıfât ve esmâ-i İlähiyeyi ilmeiyakîn ile iz'an etmek için akıl çok çabalıyor, sonra tam görür. Hakikat-i insaniyeye baktığı vakit, o câmi miqyasta, o küçük haritacıkta, o doğru nümunecikte, o hassas miżâncıkta, o enaniyet hassasiyetinde öyle kat'î ve şuhudî ve iz'anî bir vicdan, bir itminan, bir iman ile o sıfât ve esmâyı tasdik eder.”

Bahsin devamında, enfüsi tefekkürün hakkalyakîn derecesinde ve her türlü şüphe ve vesveseden uzak bir iman mertebesine ulaşma vesilesi olduğu belirtilmektedir.³³

Tefekkürün kaynağı

Risale-i Nur tefekkürünü bir yerlere yerleştirmek gerektiğinde, İslâm âlemindeki düşünce akımlarıyla arada birtakım benzerlikler bulunabilir. Onda bazı yönlerden tasavvufun izini, kelâmın metodunu, hattâ felsefeyi bulmak mümkündür. Bediüzzaman'ın çok genç yaşlarından itibaren yoğun bir ilmî faaliyet içinde bulunduğu dik-kate alınrsa, bu kadar cevval, zekî ve kültürlü bir insanın, okuduğu eserlerden ve tanıştığı düşüncelerden hiç etkilenmemesinin mümkün olamayacağı da açığa çıkar. Ancak, Bediüzzaman'ı bu yollardan hiçbirisinin bütünüyle tatmin edemediğini ve onun, gözünü çok daha yüksek bir yerlere dikerek, farklı bir yol araştırmaya başladığını, daha kalemi ilk olarak eline aldığı yıllardan bize kalan eserlerinden anlıyoruz. Meselâ, ilk eserlerinden *Muhakemat*'ta, marifetullah yollarını şu şekilde karşılaştırmakta ve tercihini ortaya koymaktadır:

“Birincisi, tasfiye ve işraka müesses olan muhakkikîn-i sofiyenin minhacıdır.

“İkincisi, imkân ve hudûsa mebnî olan mütekellimînin tarikidir. Bu iki asıl, filvaki Kur'an'dan teşaub etmişlerdir. Lâkin fikr-i beşer başka surete ifrağ ettiği için, tavilüzzevyl ve müşkülleşmiştir.

“Üçüncüsü, hükemanın mesleğidir.

“Üçü de taarruz-u evhamdan masûn değildir.

“Dördüncüsü ki, belâgat-i Kur'âniyenin ulûv-ü rütbesini ilân eden ve istikamet cihetiyle en kısası ve vuzuh cihetiyle beşerîn umumuna en eşmeli olan mirac-ı Kur'ânîdir. İşte biz dahi bunu ihtiyar ettik.”³⁴

Bediüzzaman, bu iddiasını, daha sonra da bütün hayatı boyunca devam ettirmiş ve eserlerinin düzinelerce yerinde tekrar ederek, Risale-i Nur'un sadece Kur'an'a dayandığını ve ilhamını ondan aldığını belirtmiştir. Bu iddialar ışığında Risale-i Nur'u incelediğimizde, gerçekten de Kur'an'ın üslûbundaki bazı özellikleri yansıttığını görürüz. Bunların en önemlileri arasında şunlar sayılabilir:

1. Kur'an'ın, başta vücub-u vücud ve vahdet olmak üzere, iman hakikatlerini ispat ederken önümüze serdiği deliller, etrafımızdaki âlemin ve yaşadığımız hayatın parçalarıdır: kuşlar, koyunlar, bulutlar, dağlar, denizler, üzüm, hurma, zeytin, arı, sinek, ay, güneş, balık, çürümüş kemikler, ham ve olgun meyveler, gözler, kulaklar, üstünde seyahat edilen binekler, v.s. Bunların hepsi de bütün çağların bütün

³³ A.g.e., 1737-1738.

³⁴ A.g.e., 2021-2022.

insanlarının aşına oldukları şeylerdir. Kur'an bütün bunları marifet-i İlahiyenin birer delili olarak kullanır. Risale-i Nur tefekkürünün malzemesi de bunlardan başka birşey değildir.

2. Baştan sona kadar iddialarına akli şahit gösteren ve insanları tefekküre davet eden, taklitçiliği şirkin temeli olarak gösterip kökünden kesip atan Kur'an'ın bu tarzını Risale-i Nur da aynen benimsemiştir. Bediüzzaman, tasavvuftaki sülûk ve evradın yerini, Risale-i Nur'da mantikî burhanların ve ilmî hüccetlerin aldığı ifade etmektedir.³⁵

3. Kur'an'ın hitabı cihanşümuldür. Bedüzzaman da, bilhassa Barla devrinden itibaren kaleme aldığı Risale-i Nur Külliyyatında bu yolu seçmiş ve kendisine muhatap olarak seçkin bir zümreyi değil, bütün beşer tabakalarını almıştır. Kişinin bilgi ve anlayış seviyesinin eserlerden istifade derecesini tayin hususunda oynayacağı rol ise, ayrı bir konudur—tıpkı Kur'an'dan istifadede olduğu gibi.

4. İkinci maddede belirtilen özellik, Risale-i Nur'un ilm-i kelâm ile çok yakından paylaştığı bir temel özellik olmakla birlikte, bu konuda ilm-i kelâmdan ayrıldığı ve doğrudan Kur'an'ı örnek aldığı bir husus daha vardır ki, o da üslûp meselesidir. Meselâ cüz'î bir varlık yahut hadisedeki tecelliyi küllî varlık ve hadiselerle yan yana incelemekten ibaret bir metodu açıklarken Risale-i Nur'un kullandığı şu üslûba herhangi bir ilm-i kelâm eserinde rastlamak mümkün değildir:

"Esmâ-i Hüsnânın herbirisinin kendine mahsus öyle kudsi bir cemali var ki, birtek cilvesi koca bir âlemi ve hadsiz bir nev'i güzelleştiriyor. Birtek çiçekte bir ismin cilve-i cemalini gördüğüm gibi, bahar dahi bir çiçektir. Ve Cennet dahi görülmelik bir çiçektir. Baharın tamamına bakabilirsen ve Cenneti iman gözüyle görebilirsen, bak, gör, cemal-i sermedinin derece-i haşmetini anla. O güzelliğe karşı iman güzelliğiyle ve ubudiyet cemaliyle mukabele etsen, çok güzel bir mah-lûk olursun. Eğer dalâletin hadsiz çirkinliğiyle ve isyanın menfur kubhuyla mukabele edip karşılaşan, en çirkin bir mah-lûk olmakla beraber, bütün güzel mevcudatın mânen menfurulan olursun."³⁶

Bu ifadelerin, "kitapta durduğu gibi durmayan" ve okunduğu zaman insanın içindeki bir potansiyeli harekete geçiren bir güç taşıdığı, gerek ifadenin kendisinden, gerekse Risale-i Nur'un, kendisini okuyanlar üzerinde hasıl ettiği tesirden rahatça anlaşılmaktadır. İslâm âlimleri arasında da benzer bir üslûbu ihtiyar edenlerin sayısı az değildir; onlar gibi, Risale-i Nur'a da bu orijinal üslûbunda Kur'an'ın kaynaklık ettiği aşikârdır. Ve bu üslûbun vicdanlar üzerindeki tesiri, Kur'an'ın asırlar ve kıt'alar ötesine uzanan i'câzının bir delilinden başka birşey değildir.³⁷

³⁵ A.g.e., 1715.

³⁶ A.g.e., 881.

³⁷ Burada akla gelebilecek bir soruya da temas etmeden geçmeyelim: Beşer eliyle yazılan eserlerde ak-seden bir parıltısı bile killeler üzerinde böyle bir tesire sahip olan Kur'an'ın kendisi niçin bizim hayatımızı bu şekilde tesiri altına almıyor? Kanaatimizce bu sorunun cevabı, Kur'an'ı bizim kendi elimizle hayatımızdan uzaklaştırmış olmamızdadır. Eğer, Mehmed Akif merhumun şikâyet ettiği gibi, Kur'an'ı sadece mezarlıkta ve ölümler için okumakla yetinmeyip biraz da kendimiz için okuyabilseydik, o ebedi mucizenin ap açık eserlerini bizzat yaşamakta gecikmeyecektik. Nitekim Bediüzzaman da Mehmed Akif ile aynı derdi paylaşmakta ve Kur'an'ın "tilâvetiyle teberrük olunan bir mübarek derecesinde kaldığından" yakınmaktadır. (Risale-i Nur

5. Kur'ân, bütün beşer tabakalarını birden kendisine muhatap aldığı gibi, insana da bir bütün olarak hitap eder. Onun hitabından sadece akıl yahut sadece kalb değil, insanın bütün varlığı ve bütün duyguları birden feyiz alır. Risale-i Nur da bu üslûbu benimsemiştir. Bediüzzaman'ın ifadesiyle, "Risale-i Nur'un gıda ve taam hükmündeki hakikatlerinden hem akıl, hem kalb, hem ruh, hem nefis, hem his, hisselerini alabilir. Yoksa, yalnız akıl cüz'î bir hisse alır, ötekiler gıdasız kalabilirler."³⁸ "Kur'ân'dan gelen o Sözcükler ve o nurlar, yalnız akli mesail-i ilmiye değil, belki kalbi, ruhi, hali mesail-i imaniyedir ve pek yüksek ve kıymetli maarif-i İlahiye hükmündedirler."³⁹ "Risale-i Nur, sair ulemanın eserleri gibi yalnız aklın ayağı ve nazarıyla ders vermez; ve evliya misilli yalnız kalbin keşif ve zevkiyle hareket etmiyor. Belki akıl ve kalbin ittihad ve imtizacı ve ruh ve sair letaifin teavünü ayağıyla hareket ederek evc-i âlâya uçar."⁴⁰

Müellif, Risale-i Nur'daki tefekkür bahislerinin tekrar tekrar okunduğu halde usandırmamasını da, yine Kur'ân'dan gelen bu özelliğe bağlar.⁴¹

6. Âlemiere rahmet olarak gönderilen⁴² ve mü'minlere çok şefkatli ve çok merhametli⁴³ bir peygamberin elinde, yine mü'minlere bir rahmet olarak⁴⁴ indirilen Kur'ân, daha ilk sayfasında bize Âlemlerin Rabbini *Rahmân* ve *Rahîm* isimleriyle tanıtır. İlahî rahmete her zamankinden muhtaç bir durumda olmasına rağmen, daha çocukluk yaşlarından itibaren çevresinden gelen telkinlerle Allah'ı cezalandırıcı bir varlık olarak tanımaya meyyal olan bugünün insanına Risale-i Nur'un Allah'ı tanıtmada da aynı üslûp hakimdir. Yeis yerine ümit vermeyi, ürkütmek yerine müjdelemeyi esas alan Risale-i Nur, Allah korkusunu dahi, bir yavrunun, annesinin şefkat dolu sinesine sığınmasına benzetir.⁴⁵ Yine Kur'ân'dan geldiğinde hiç şüphe olmayan bu özellik, Risale-i Nur'un *Rahmân*,⁴⁶ *Rahîm*⁴⁷ ve *Raûf*⁴⁸ isimlerine mazhariyetini göstermektedir.

Risale-i Nur nedir?

Bütün bu açıklamalardan sonra, yine en baştaki soruya döndüğümüzde, Risale-i Nur tefekkürüne belki de yeni bir isim koymak ihtiyacıyla karşı karşıya kalıyoruz.

Külliyyatı, 2046-2047.) Risale-i Nur'u böyle bir ızdırabın bir meyvesi olarak vasıflandırmak, herhalde yanlış olmayacaktır.

³⁸ A.g.e., 1703.

³⁹ A.g.e., 516.

⁴⁰ A.g.e., 1574.

⁴¹ A.g.e., 746.

⁴² Enbiya Sûresi, 21:107.

⁴³ Tevbe Sûresi, 9:128.

⁴⁴ En'âm Sûresi, 6:157; A'râf Sûresi, 7:52, 203; Yunus Sûresi, 10:57; Yusuf Sûresi, 12:111; Nahl Sûresi, 16:89; İsrâ Sûresi, 17:82; Kasas Sûresi, 28:86; Ankebut Sûresi, 29:51; Lokman Sûresi, 31:3; Câsiye Sûresi, 45:20.

⁴⁵ Risale-i Nur Külliyyatı, 11, 156-157, 1355.

⁴⁶ A.g.e., 843.

⁴⁷ A.g.e., 354, 641, 843, 930, 1692, 2073, 2296.

⁴⁸ A.g.e., 2073.

Gerçi bir yönüyle bakıldığında bu tefekkürün tasavvufa, bir başka yönüyle kelâma benzer özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Daha önce de temas ettiğimiz gibi, Müellifin her ikisinden de şu veya bu ölçüde etkilenmiş olması, onun gerek beşeriyetinin, gerekse engin kültürünün tabii bir sonucu olarak mümkün gözükmektedir. Diğer yandan, Müellifin kendi beyanları da bu hususta bazan tezat izlenimini vermektedir. Meselâ, Bediüzzaman'ın "Zaman tarikat zamanı değil, hakikat zamanıdır"⁴⁹ şeklindeki meşhur sözünün yanı sıra, Risale-i Nur'un tarikat olmadığına dair beyanları bir hayli fazladır ve bu konuda herhangi bir şüpheye yer bırakmamaktadır.⁵⁰ Emirdağ mektuplarından birinde ise, bu konuda daha farklı ifadelere rastlıyoruz:

"Şimdiye kadar ben yalnız iman hakikatini düşünüp 'Tarikat zamanı değil, bid'alar mani oluyor' dedim. Fakat şimdi, sünnet-i Peygamberî dairesinde, bütün on iki büyük tarikatın hülâsası olan ve tariklerin en büyük dairesi bulunan Risale-i Nur dairesi içine, her tarikat ehli kendi tarikatı dairesi gibi görüp girmek lâzım ve elzem olduğunu bu zaman gösterdi."⁵¹

Ancak bu ifadelerden, Risale-i Nur'un diğer tarikatleri kuşatan bir başka büyük tarikat olduğu neticesini çıkarmanın doğru olmadığı düşüncesindeyiz. Belki bunu, (1) tarikatten beklenen neticeyi velâyet-i kübrâ ve veraset-i Nübüvvet yoluyla Risale-i Nur'un daha kestirme bir yoldan verdiği,⁵² (2) Risale-i Nur'un diğer tarikat veya cemaatler gibi ayrı bir hareket teşkil etmeyip, umumun malı olan ve hangi tarikate yahut hangi cemaat veya ekole mensup olursa olsun herkesin benimseyip istifade edebileceği bir eser olduğu⁵³ şeklinde anlamak daha doğru olacaktır.

Gerçi, tarikat ehlinde olduğu gibi, Risale-i Nur Müellifinin hayatında da evrad ve ezkânın önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Ancak bunların hepsinin tefekkür maksatlı oluşunun ve Risale-i Nur'daki birçok hakikatlerin inkişafına sebebiyet verişinin yanı sıra, Risale-i Nur talebelerinin bu evrad ve ezkân takip etmek şeklinde bir mükellifiyetle karşı karşıya bırakılmadığı da bir vakiadır. Acz, fakr, şefkat ve tefekkür esaslarına dayanan Risale-i Nur'un "evradı" ise, (1) sünnete uymak, (2) farzları yerine getirmek, (3) büyük günahlardan kaçınmak, (4) namazı tâdil-i erkân ile kılmak ve (5) namazın ardındaki tesbihatı yapmak şeklinde sıralanmıştır. Burada, namaz tesbihatından başka bir zikir veya vird mecburiyetiyle karşılaşmıyoruz.⁵⁴

Diğer yandan, Bediüzzaman'ın vesileyi⁵⁵ ve ehli-i tarikatçe makbul olan mürşide ziyade hüsn-ü zan beslemeyi⁵⁶ açık bir dille reddetmesi de, Risale-i Nur'u tasavvuftan ayıran belirgin özellikler arasında sayılmamıştır.

Buna mukabil, keramet ve gaybî işaretlerin, belirli ölçüde de olsa, Risale-i Nur'da yer aldığı görülür. Hattâ bu hususta müstakil olarak telif edilmiş Birinci ve Sekizinci Şualar gibi risaleler de mevcuttur. Talebeleri tarafından kaleme alınan mek-

⁴⁹ A.g.e., 1704.

⁵⁰ A.g.e., 669-670, 672, 734, 735, 1603, 1660, 1702, 1713, 1783, 1891, 2153-2154.

⁵¹ A.g.e., 1830.

⁵² A.g.e., 734-735, 1513.

⁵³ A.g.e., 734, 1412, 1830.

⁵⁴ A.g.e., 211, 1425, 1612.

⁵⁵ A.g.e., 2045.

⁵⁶ A.g.e., 1605.

tuplarda ve Tarihçe-i Hayatta ise, Bediüzzaman'a nisbet edilen kerametler azımsanacak bir sayıda değildir. Müellifin kerametlere önem vermeyen, talebelerinin kendisi hakkındaki ziyade hüsnüzanlarını ısrarla tâdil eden ve Risale-i Nur'un hakikat mesleği olduğunu açıkça bildiren beyanlarına rağmen Risale-i Nur'da ve Risale-i Nur talebeleri arasında bu hallerin yer bulmasının en önemli sebebi, o devrin yoğun baskıları altında bunalar hizmet ehlinin manevî destek ihtiyacı olsa gerektir. Bu arada, toplumun keşif ve keramet gibi harikulâde hallere aşırı düşkünlüğü de gözden uzak tutulmamalıdır. Risale-i Nur gibi toplumun her kesimini kucaklayan bir harekette, bu eğilimin mutlaka bir yansıması görülecektir. Gerek Müellifin zamanındaki, gerek bizim zamanımızdaki önde gelen Risale-i Nur talebeleri arasında bulunan tarikatmeşrep zatların mizaçları da bu hususta önemli bir rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir.

Ne olursa olsun, Bediüzzaman'ın şu ifadeleri, bu konularda son sözü söyleyecek ve Risale-i Nur'un konumunu açıklığa kavuşturacak niteliktedir:

"Risale-i Nur hizmetiyle İsparta ve civarında binler ehl-i imana fevkalâde kuvvet-i imaniyeyi temin etmek olan bu netice, bizim fevkalâde hizmetimize kâfidir. On kutup derecesinde biri çıksa, bin adamı derece-i velâyete sevk etse, yine bu dereceyi aşığıya düşürmez. Nurun hakikî şakirtleri bu gibi neticelere kanaat ediyorlar. . . İlm-i mantıkta 'kaziye-i makbuie' tabir ettikleri—yani büyük zatların sözlerini delisiz kabul etmektir— mantıkça yakın ve kat'iyeti ifade etmiyor, belki zann-ı galiple kanaat verir. İlm-i mantıkta burhan-ı yakini, hüsn-ü zanna ve makbul şahıslara bakmıyor; cerh edilmez delile bakar ki, bütün Risale-i Nur hüccetleri bu burhan-ı yakini kısmındadır. Çünkü, ehl-i velâyetin amel ve ibadet ve sülûk ve riyazetle gördüğü hakikatler ve perdeler arkasında müşahede ettikleri hakaik-i imaniye, aynen onlar gibi, Risale-i Nur, ibadet yerinde, ilim içinde haki-kate bir yol açmış; sülûk ve evrad yerinde, mantıkî burhanlarla ilmi hüccetler içinde hakikatü'l-hakaik yol açmış; ve ilm-i tasavvuf ve tarikat yerinde, doğru-dan doğruya ilm-i kelâm içinde ve ilm-i akide ve usul-i din içinde bir velâyet-i kübrâ yolunu açmış."⁵⁷

Diğer taraftan, ilm-i kelâm ile Risale-i Nur arasında da birtakım farklar karşımıza çıkmaktadır. Herşeyden önce Müellifin kendisi, kelâm ehlinin takip ettiği yol ve delillerin işi uzattığı ve ihtiyaca cevap vermekten uzak düştüğü, yahut sadece akla hitap etmekten öteye gidemediği görüşündedir.⁵⁸ Bununla beraber, Risale-i Nur'un (1) ekseriyet itibarıyla ele aldığı konular, (2) delile dayanmak suretiyle iman hakikatlerini ispat yolunu takip etmesi, onu kelâma daha çok yaklaştırmaktadır. Şurası kesinlikle söylenebilir ki, Risale-i Nur'un kelâm ile ortak noktaları, tasavvuf ile benzerliklerinden daha fazla ve daha esastır. Hattâ, Risale-i Nur ile kelâmcılar arasındaki farkı bir üslûp meselesinden ibaret olduğunu söylemek mübalâğa olmaya-caktır. Nitekim Bediüzzaman'ın kendi ifadeleri de, Risale-i Nur'un yerini ilm-i kelâm içinde göstermektedir:

⁵⁷ A.g.e., 1715.

⁵⁸ A.g.e., 503, 1574, 2022.

"İlm-i kelâm dersini benden almak arzu etmişsiniz. Zaten o dersi alıyorsunuz. Yazdığımız [el yazısıyla çoğaltığımız] umum Sözler, o nurlu ve hakiki ilm-i kelâmın dersleridir."⁵⁹

"Eski zamandan beri ekser yerlerde medrese taifesi tekkeler taifesine serfûrü etmiş, yani inkiyat gösterip velâyet semereleri için müracaat etmişler. Onların dükkânlarında ezvak-ı imaniyeyi ve envar-ı hakikati aramışlar. Hattâ medresenin büyük bir âlimi, tekkenin küçük bir velî şeyhinin elini öper, tâbi olurdu. O âb-ı hayat çeşmesini tekkede aramışlar. Halbuki, medrese içinde daha kısa bir yol hakikatın envarına gittiğini ve ulûm-u imaniyede daha safi ve daha halis bir âb-ı hayat çeşmesi bulunduğunu ve amel ve ubudiyet ve tarikatten daha yüksek ve daha tatlı ve daha kuvvelli bir tarik-i velâyet, ilimde, hakaik-i imaniyede ve Ehl-i Sünnetin ilm-i kelâmında bulunmasını, Risale-i Nur, Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyânın mucize-i maneviyesiyle açmış, göstermiş, meydandadır."⁶⁰

"Risale-i Nur . . . ilm-i tasavvuf ve tarikat yerinde, doğrudan doğruya ilm-i kelâm içinde ve ilm-i akide ve usul-i din içinde bir velâyet-i kübrâ yolunu açmış."⁶¹

Bu ifadelerden, "velâyet-i kübrâ" ve "veraset-i Nübüvvet" konularını başka bir tartışma konusu olarak ayıracak olursak, Risale-i Nur, kendisine has tefekkür üslûbuyla, karşımıza farklı, orijinal, yep yeni bir ilm-i kelâm eseri olarak çıkacaktır.

Bu eser, Merhum Mehmed Akif'in tabiriyle, ilhamını doğrudan doğruya Kur'an'dan alan, Kur'an'ın açtığı engin ufuklarda büyük ve küçük kâinat kitaplarını okuyan, akla ve kalbe birlikte hitap eden ve bu hitap tarzıyla insanın içindeki potansiyel enerjiyi harekete geçirip imanı ve İslâmı günlük hayatın her safhasında yaşanır hale getiren, orijinalliğini ve kitleler üzerindeki tesirini ispat etmiş bir eserdir.

Yirminci—ve muhtemelen yirmi birinci—yüzyıl insanının önünde açtığı tefekkür ufkuyla Risale-i Nur'un ilm-i kelâm tarihinde bir çığır sahibi olarak, kendisine has bir isimle anılmaya herhalde liyakati vardır. Çünkü onun getirdiği Kur'ânî kelâm tarzında, bir kere keşfedildikten sonra, insanları doğrudan doğruya Kur'an ile tanıştıracak ve Kur'an'da, Risale-i Nur'un anlattıklarından çok daha fazlasını bulmalarını sağlayacak bir istidat saklıdır.

⁵⁹ A.g.e., 1524.

⁶⁰ A.g.e., 1658.

⁶¹ A.g.e., 1715.